

ECASH SİSTEMİNDE ÜRETİLEN ELEKTRONİK PARANIN (NAKDİ) PARA KAVRAMI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Doç. Dr. Oruç Hami ŞENER**

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu ecash sisteminde üretilen elektronik paraların nakdi para kavramı bakımından değerlendirilmesi teşkil etmektedir. Çalışmamızda öncelikle elektronik para kavramı üzerinde durulacak, ecash sistemi dikkate alınarak elektronik paranın özellikleri açıklanacak ve bilhassa Avrupa Birliği Yönergesinde ve Alman Hukukunda elektronik para kavramından neyin anlaşılmağa olduğu belirtilecektir.

Bu şekilde elektronik paranın anlamı belirlendikten sonra, ikinci bölümde önemli bir kavram olarak paranın ne olduğu anlatılacaktır. Bu bölüm paranın tarihi gelişimiyle başlayacaktır. Yine bu bölümde, hem paranın iktisadi fonksiyonları üzerinde durulacak, hem de hukuken para kavramının anlamı belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu bölümde para kavramının hukuki bir tanımının yapılması da denenecektir.

Çalışmanın son bölümünde de elektronik cash sisteminde üretilen elektronik para ve nakdi para birbiriyle mukayese edilecek, bu iki para türünün benzer ve farklı yönleri vurgulanacak ve ecash sisteminde üretilen elektronik paranın nakdi para olup olmadığı hususunda bir sonuca ulaşmaya çalışılacaktır.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

I. ECASH SİSTEMİ, BU SİSTEMDE ÜRETİLEN ELEKTRONİK PARALARIN ÖZELLİKLERİ, ELEKTRONİK PARANIN AVRUPA BİRLİĞİ YÖNERGESİNDE ve ALMAN HUKUKUNDAKİ TANIMI

A. ÖN AÇIKLAMALAR

Son dönemde geliştirilen ödeme araçlarından en önemlilerinden birisi elektronik paradır. Elektronik para, teknik bir mekanizmaya depolanan değer birimleridir. Teknik mekanizma olarak iki mekanizma yoğun olarak kullanılmaktadır. Bunlardan ilki chip kartlarıdır. Elektronik para bu tür kartların chip'ine yüklenmektedir. Kart sahibi günlük alışverişleri sırasında bu kartı üye işyerlerinde kullanarak ödemelerini gerçekleştirmektedir. Nitekim bizde son dönemde kullanıma sunulan İş Bankası aktif kart gibi bazı kartlar, böyle ödemelere olanak sağlamaktadırlar. Ayrıca chip'e yüklenen bu paralar uygun bir kart okuma cihazı vasıtasıyla internette de kullanılabilir. Nitekim Almanya'da tasarruf sandıkları tarafından bu tür kartlarla internette ödemeler yapılabilmesi için pilot bir proje uygulanmıştır¹. İkincisi ve daha önemlisi, bilgisayarın hard diskine (ana belleğine) depolanan paradır (Netzgeld= cyber money= Digitalgeld= Ağ para). Bu paralar internette gerçekleştirilen ödemelerde kullanılabilir².

¹ Bu hususta bk. **Spallino**, Dennis: "Rechtsfragen des Netzgeldes", WM 2001, s. 232, dn.9.

² Bu ayrım için bk. **Koblischek**, Alexander: Die elektronische Geldbörse, Diss, Frankfurt 2000, s. 26; **Schmitt**, Christoph: Elektronisches Geld im Internet, -Probleme des Bankaufsichts-, Zentralbank- und Geldwäscherechts-, Diss, Aachen 1999, s. 10-11; **Kümpel**, Siegfried: "Rechtliche Aspekte des elektronischen Netzgeldes (Cybergeld)", WM 1998, s. 365; **Oberndörfer**, Julian: Netz- Geld, Funktionen des Netzgeldes insbesondere aus zivilrechtlicher Sicht, Diss, Frankfurt am Main, Berlin, Bern 2002, s. 29; **Neumann**, Dania/**Bock**, Christian: Zahlungsverkehr im Internet, Rechtliche Grundzüge klassischer und innovativer Zahlungsverfahren, München 2004, s. 169, No. 311; **Schimansky**, Herbert/**Bunte**, Hermann-Josef/**Lwowski**, Hans-Jürgen (**Neumann**): Bankrechts-Handbuch, B. I, 3. Auf, München 2007, § 55a, No. 1; **Boos**, Karl Heiz/**Fischer**, Reinfried/**Schulte-Madler**, Hermann (Fulbier): Kreditwesengesetz, Kommentar zu KWG und Ausführungsvorschriften, 2. Auf, München 2004, § 1, No. 245; **Kißling**, Jochen: Zahlung mit elektronischen Wertseinheiten, Diss. Münster 2003, s. 2; **Herreiner**, Dorothea K.: "Die volkswirtschaftliche Bedeutung elektronischen Geldes", DuD 1997, s. 390- 391; **Kröger**, Detlev/**Gimmy**, Marc A. (**Gramlich**): Handbuch zum Internetrecht, Berlin- Heidelberg 2000, s. 103 vd; ayrıca **Weber**, Rolf H.: Elektronisches

Gerçi internette ödeme deyince, akla hemen yaygın bir uygulama alanı bulan kredi kartları gelmektedir. Ancak müşteriler (kart hamilleri) bu tür kartlarla bilhassa internette gerçekleştirilecek ödemelere karşı daima çekingen davranmaktadırlar. Çünkü internette faaliyet gösteren üye işyerleri, kredi kartlarına ilişkin verileri depolayabilmekte, bu veriler vasıtasıyla bazı sahtekarlıklar yapabilmektedirler. Hatta üye işyerleri dürüst olsa bile, internetteki hacker'lar üye işyerlerinin depoladıkları verilere ulaşabilmekte, onları kötüye kullanabilmektedirler³.

Dolayısıyla internette gerçekleştirilecek ödemeler bakımından yeni ödeme sistemlerine ihtiyaç vardır. Bunların en önemlilerinden birisi, David Chaum tarafından geliştirilen ecash sistemidir. Bu sistemde ödeme aracı olarak bilgisayarın hard diskine depolanabilen elektronik paralar (Netzgeld) kullanılmaktadır. Biz bu çalışmamızda bu sistemi esas alarak elektronik paranın özelliklerini açıklayacağız.

B. ECASH SİSTEMİNİN TANITIMI

1. İnternet ve Elektronik Ticaret

Ecash sisteminin tanıtımına geçmeden önce, kısaca internet ve elektronik ticaret kavramları üzerinde durmakta yarar vardır. İnternet, dünya üzerindeki milyonlarca bilgisayarın birbirine bağlanmasıyla oluşan global bir bilgisayar ağları sistemini ifade etmektedir. Bu anlamda internet sözcüğünde yer alan "net" ifadesi, bilgisayar ağı anlamına gelmekte olup, "internet" ise "ağlararası ağ" anlamındadır⁴.

İnternetin tarihi gelişimine bakıldığında, üç aşamadan geçtiği söylenebilir. Gerçekten de internet ilk olarak askeri amaçlarla işletilmiştir. Daha sonra bilimsel bir ağ halini almıştır. Ancak bilhassa 1980'li yılların ikinci yarısından sonra internet, herkesin katılımına açılmasıyla, ticari amaçlarla da

Geld, Zürich 1999, s. 47; **Hadjk**, Jörg: "E-Geld auf dem Vormarsch? Rechtliche Rahmenbedingungen elektronischen Geldes", MMR 2001, s. 731.

³ Kredi kartının internette kullanımının ortaya çıkardığı sakıncalar için bk. **Blaurock**, Uwe/**Müch**, Fred: "Elektronisches Geld und Stored Value Cards", K&R 2000, s. 97; ayrıca **Verecken**, Marc/**Widmaier**, Elisabeth: "Gesetzliche Rahmenbedingungen für neue Zahlensformen in der EU", EuZW 2001, s. 397; **Luckey**, Jan: "Ein europarechtlicher Rahmen für das elektronische Geld", WM 2002, s. 1530; **Weber**, s. 26-27; **Schmitt**, s. 12.

⁴ Bu hususta bk. **Neumann**, Dania: Die Rechtsnatur des Netzgeldes, München 2000, s. 5; **Smar**, Hasan: İnternet ve Ceza Hukuku, İstanbul 2000, s. 22.

kullanılan bir bilgisayar ağı haline gelmiştir⁵. İlk başlarda internet, işyerleri için bir bilgi ve reklam aracı olarak kullanılmışsa da, daha sonra günden güne yaygınlaşmasıyla bu ağ üzerinden ticaret de artmıştır. Bu şekilde internetin ticari amaçlarla kullanılmasını ifade etmek için kullanılan kavram, “elektronik ticaret”tir. Bu kavram elektronik ağ üzerinde, ürünlerin, bilgilerin ve hizmet edimlerinin alımı ve satımını ifade etmektedir⁶.

Elektronik ticaretin hacmi, bilgisayar sistemlerinin ucuzlaması ve internet kullanıcılarının sayısının günden güne fazlaşmasının bir sonucu olarak, her geçen gün artmaktadır. Bu şekilde artan elektronik ticaretin banka işlemleri ve özellikle de banka ödeme sistemleri üzerinde etkisiz kalması düşünülemez. Yani elektronik ticaret, finansal bakımdan katlanılabilir elektronik ödeme sistemleri sunulabilirse çekici olabilir. Aynı zamanda sunulan bu sistemler oldukça güvenli de olmalıdır. İşte ecash sistemi bu amaçla yaratılmış bir elektronik ödeme sistemidir.

2. Ecash Sistemi

a. Ecash Sisteminin Temel Özellikleri

Ecash sistemi David Schaum tarafından yazılımı gerçekleştirilmiş bir ödeme sistemidir. Bu sistem 1995 yılında geliştirilmiş ve patenti alınmış bir sistem olup, Almanya’da Deutsche Bank, İsviçre’de Credit Suisse tarafından kullanılmıştır⁷. Bu sistem bankalara, müşterilere ve sisteme katılan üye işyerlerine internet üzerinde güvenli ve aynı zamanda ödemenin kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen, yani anonim ödeme işlemini olanaklı kılan bir yazılımdır.

Bu ifadelerden sistemin üç temel özelliğini görüyoruz.

Bunlardan ilki, bu sistem, internette güvenli bir ödeme işleminin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

⁵ İnternetin tarihi gelişimi için bk. **Neumann**, s. 5 vd.

⁶ Kavram ve anlamı için bk. **Schuster, Rolf/Färber, Johannes/Eberl, Markus**: Digital Cash, Zahlungssysteme im Internet, Berlin-Heidelberg 1997, s. 4; ayrıca **Neumann**, s. 10-11.

⁷ Bu hususta bk. **Weber**, s. 70. Ecash sistemini kullanan diğer bankalar için bk. **Pichler, Rufus**: Rechtsnatur, Rechtsbeziehungen und zivilrechtliche Haftung beim elektronischen Zahlungsverkehr im Internet, Münster 1998, s. 4, dn. 18; **Neumann**, s. 23; **Oberndörfer**, s. 69, dn. 362; **Kipling**, s. 16, dn. 53.

İkincisi bu sistemde ödeme yapanın kimliği gizli kalmaktadır. Yani gerçekleştirilen ödeme işleminin kimin tarafından yapıldığı anlaşılamamaktadır. Yani anonim bir ödeme sistemi söz konusudur.

Üçüncü özellik de bu sisteme üç kişinin katılmasıdır. Bunlar banka, müşteri ve üye işyeridir. Gerçekten de ecash sisteminin temel işleticisi bankadır. Müşteri, banka tarafından sağlanan bir ecash müşteri yazılımına sahip ve internette yapılacak işlemlerde ödemelerini bu sistemin ürettiği elektronik paralarla gerçekleştiren kişidir. Üye işyeriyse ecash sistemi tarafından üretilen elektronik paraları ödeme aracı olarak kabul etmektedir. Üye işyerinin de ecash sistemine katılabilmesi için, uygun bir yazılıma sahip olması zorunludur. Dolayısıyla ecash sisteminde de diğer banka ödeme işlemlerinde olduğu gibi, hukuken üç köşeli bir hukuki ilişkiyle karşı karşıya kaldığımızı söyleyebiliriz.

b. Ecash Sisteminin İşleyişi

Ecash ödeme işlemi yazılımlar vasıtasıyla otomatik olarak icra edilmektedir. Bunun sonucu olarak dışarıdan bakıldığında işlem bir bütün olarak görünmektedir. Oysa ecash sisteminde ödemenin başarılı olarak gerçekleştirilebilmesi için dört ayrı aşamayla karşılaşılmaktadır⁸. Bu aşamalar şöyle açıklanabilir:

aa. Hazırlık Aşaması

Ecash sistemine katılmak isteyen müşteriler, öncelikle ecash sistemini işleten bankada bir cari hesap yanında ecash hesabı açtırlar. Bu şekilde bir ecash hesabı açan müşteri bankadan bir ecash yazılımını alır. Daha sonra müşteri kendi isteğine göre bir hesap ve bir de cüzdan şifresi belirler. Hesap şifresi, müşteri tarafından bankadaki ecash hesabına girmek ve orada işlem yapmak, yani para çekmek için kullanılır. Buna karşılık cüzdan şifresiyse, ecash yazılımının her işletilmeye başlanmasından önce sistem tarafından istenir⁹.

⁸ Nitekim doktrinde de ecash işleminin, dışarıdan bir bütün olarak görülmesine rağmen, aslında çeşitli aşamalardan oluştuğunu söyleyen yazarlar vardır. Bu hususta bk. **Pichler**, s. 5 vd.

⁹ Bu hususta bk. **Werner**, Stefan: "Rechtsprobleme im elektronischen Zahlungsverkehr", BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21; **Werner**, Stefan: Geldverkehr im Internet- ein Praxisleitfaden, Heidelberg 2002, s. 140; **Langenbacher**, Katja/**Göbmann**,

bb. Elektronik Paranın Banka Tarafından Üretilmesi ve Müşterinin Bilgisayarının Hard Diskine Depolanması

aaa. Elektronik Paranın Üretiminden Önce Karşılığının Ödenmesi Zorunluluğu

Ecash sisteminde ikinci aşama, banka tarafından elektronik paraların üretilmesi ve üretilen bu elektronik paraların müşterinin bilgisayarının hard diskine depolanmasıdır. Ancak bunun için öncelikle müşterinin bankadaki cari hesabından, yine bankadaki ecash hesabına para aktarılması gerekir. Bu aktarım nedeniyle ecash sisteminde üretilen elektronik paranın önemli bir özelliği karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de elektronik paralar, sadece önceden müşteri tarafından bir karşılık sağlanması şartıyla banka tarafından üretilmektedir¹⁰.

Böyle önceden ödeme karşılığında elektronik paranın çıkarılabilmesi, özellikle ödeme işleminin anonim, yani kimin tarafından yapıldığının bilinmesiyle yakından ilişkilidir. Çünkü banka elektronik paraların kendisine ödenmesi amacıyla üye işyerince ulaştırılması durumunda, hangi müşterinin bu paraları kullandığını, kimin üye işyerinde bu paralarla ödeme yaptığını bilemez. Dolayısıyla işlemi yapan müşterinin hesabını borçlandıramaz¹¹.

Ayrıca bu şekilde önceden ödeme karşılığında elektronik paranın çıkarılması, maddi bakımdan banka açısından da karlı bir işidir. Çünkü banka önceden ödeme yoluyla, elektronik paranın iktisabı anında müşteriden faizsiz bir kredi sağlamış olmaktadır. Zira önceden ödenmek suretiyle iktisap edilen elektronik paralar, genellikle müşteriler tarafından hemen harcanmayacak, aksine zamanla ihtiyaç olduğunda ödeme amacıyla kullanılacaktır. Bu zamanın uzaması bankanın kendisine faizsiz olarak bırakılan bu krediden yararlanmasını da o ölçüde artıracaktır.

Wolfgang/Werner, Stefan (Neumann): Zahlungsverkehr, Handbuch zum Recht der Überweisung, Laschrift, Kreditkarte und der elektronischen Zahlungsformen, München 2004, § 6, No. 50; Neumann, s. 27; Pichler, s. 5- 6; Spallino, s. 232; Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann), § 55a, No.17.

¹⁰ Bu hususta bk. Herreiner, s. 390; Neumann, s. 27; Langenbacher/Gößmann/Werner (Neumann), § 6, No. 49; Kümpel, WM 1998, s. 366; ayrıca Heermann, Peter W.: Geld und Geldgeschäfte, Tübingen 2003, s. 19, No. 25.

¹¹ Bu hususta bk. Schmitt, s. 29.

bbb. Ecash Takas Hesabı

Bu şekilde elektronik para elde etmek amacıyla müşteri tarafından cari hesabından ecash hesabına aktarılan paralar, banka tarafından tutulan diğer bir hesap olan ecash takas hesabına kaydedilir. Bu takas hesabından daha sonra elektronik paranın üye işyerleri tarafından tahsili ile bağlantılı olarak borç kayıtları gerçekleştirilecektir.

ccc. Ecash Sisteminde Üretilen Elektronik Paranın İçeriği ve Üretilmesi

Ecash hesabında yer alan paralar esas alınarak müşterinin yazılımı, istenilen değerde elektronik para üretir. Ecash yazılımının ürettiği elektronik paralar çok uzun dijital bir işaret dizisidir ve bu dijital işaret dizisinde mutlaka şu üç hususun yer alması gerekir: Elektronik paranın değeri, seri numarası ve parayı üreten bankanın dijital imzası¹². Bu zorunlu olarak bulunması gereken bilgiler yanında, elektronik paralarda ek olarak istenilen başka bilgiler de yer alabilir.

Elektronik paranın değeri ve seri numarası, müşterinin yazılımı tarafından üretilir. Paranın değerinin ne olması gerektiğini müşteri belirler. Yani ecash sisteminde elektronik paralar nakit gibi, farklı itibari değerlerde olabilir¹³. Seri numaraları ise, otomatik ve tesadüfi olarak sadece bir kez kullanılmak üzere ecash yazılımı tarafından tespit edilir. Bu şekilde seri numarası alan ve değeri belirlenen elektronik paralar, dijital olarak imzalanması için, bankaya gönderilir. Ancak bankaya gönderilmeden önce, elektronik paranın seri numarası, blindig faktörü (ya da Ausblendfaktor) ile banka tarafından tanınmayacak hale getirilir¹⁴. Bunun için yazılım tarafından gerçek seri numaraları başka bir tesadüfi sayı ile çarpılır¹⁵. Böylece bankanın asıl seri

¹² Bu hususta bk. **Pichler**, s. 6; **Neumann**, s. 1 ve 28-29; **Langenbucher/Gößmann/Werner (Neumann)**, § 6, No. 49; **Werner**, BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21; **Werner**, Geldverkehr im Internet, s. 141; **Neumann/Bock (Neumann)**, s. 183, No.340; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 16.

¹³ Bu hususta bk. **Langenbucher/Gößmann/Werner (Neumann)**, § 6, No. 49; **Neumann/Bock (Neumann)**, s. 183, No. 340; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 16.

¹⁴ Bu kavram için bk. **Spallino**, s. 232; **Pichler**, s. 6; **Neumann**, s. 30; **Werner**, BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21; ayrıca **Werner**, Geldverkehr im Internet, s. 141; **Weber**, s. 71; **Oberndörfer**, s. 71; **Blaurock/Münch**, s. 98; **Kißling**, s. 19; **Luckey**, s. 1531.

¹⁵ Bu hususta bk. **Pichler**, s. 6.

numaralarını öğrenmesi engellenmiş olur. Daha sonra da internet üzerinden şifrelenmiş olarak elektronik paralar bankaya imzaya gönderilir.

Banka almış olduğu bu paraları kendi dijital imzasıyla imzalar. Bu esnada banka elektronik paraların değerini öğrenir, ancak blindig faktörü nedeniyle elektronik paraların gerçek seri numaralarını öğrenemez¹⁶. Bu şekilde dijital imza ile imzalanan paralar geri müşteriye gönderir. Dijital imzalı paraları geri alan müşteri, blindig faktörünü kaldırır ve asıl seri numaralarının tekrar para üzerinde yer almasını sağlar¹⁷ ve bu paraları internetteki ödemeleri esnasında kullanmak üzere kendi bilgisayarının hard diskine depolar. Dikkat edilirse blindig nedeniyle banka, internet üzerindeki alışverişlerde paranın kimin tarafından kullanıldığını bilemez. Artık müşteri almış olduğu dijital olarak imzalanmış, asıl seri numaralarını tekrar kazanmış ve bir değeri içeren bu elektronik paraları, nakitle ödemede olduğu gibi, anonim olarak, yani kimin ödeme yaptığı bilinmeksizin internette yapacağı ödemeler sırasında kullanabilir¹⁸.

cc. On-line Ödeme

Ecash ödeme işleminde üçüncü aşama, üye işyerlerinde on-line ödemedir. Müşteri internette sunulan edimlerin birinin iktisabına karar verdikten sonra, üye işyeri ile Borçlar Hukuku kuralları çerçevesinde anlaşır. Ancak ecash ödeme işleminin gerçekleştirilebilmesi için, böyle bir anlaşma tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda söz konusu üye işyerinin de daha önceden banka ile ecash ödemelerinin kabulü hususunda anlaşması ve banka tarafından söz konusu üye işyerine gerekli yazılımın verilmesi gerekir. Yani ecash işleminde banka sadece müşteri ile değil, aynı zamanda ödemeleri kabul etmeye hazır olan üye işyerleriyle de anlaşmaktadır¹⁹. Bu anlatılanlardan ecash sisteminde üretilen elektronik paranın başka bazı özellikleri de karşımıza çıkmaktadır: İlk elektronik para, çok amaçlı bir ödeme aracıdır. Bilgisayarın hard diskine depolanan alım gücünden, genel olarak ödemeler yapmak için yararlanılabilmektedir. Dolayısıyla ecash sisteminde üretilen elektronik paralar, sadece parayı üreten tarafından bizzat kabul edilen, başka hiçbir yerde kullanılmayan iki taraflı sistemlerde üretilen değer birimlerinden

¹⁶ Bu hususta bk. **Spallino**, s. 232; ayrıca **Oberndörfer**, s. 71.

¹⁷ Bu hususta bk. **Pichler**, s. 6-7; **Neumann**, s. 31; **Spallino**, s. 232-233.

¹⁸ Bu hususta **Neumann**, s. 31.

¹⁹ Bu hususta bk. **Werner**, Geldverkehr im Internet, s. 140 ve s. 142.

bu açıdan ayrılmaktadırlar. Ayrıca özellikle ecash sisteminde üretilen elektronik paraların ödeme aracı niteliği, bankayla anlaşma yapan ve ecash elektronik paralarını ödeme aracı olarak kabul eden üye işyerleriyle sınırlıdır.

Bu şekilde müşteriyle Borçlar Hukuku kuralları çerçevesinde anlaşan ve bankayla yaptığı sözleşmenin sonucu olarak gerekli donanıma sahip, elektronik parayı kabul etmeye hazır üye işyerinin, ecash yazılımı, müşteriye bir ödeme talebi gönderir. Bu ödeme talebini alan müşterinin ecash yazılımı, böyle bir ödeme işlemini onaylayıp onaylamadığını müşteriye sorar. Şayet müşteri işlemi maus vasıtasıyla onaylarsa, uygun bir meblağ müşterinin bilgisayarın hard diskinden seçilir ve üye işyerine gönderilir²⁰. Bu gönderme işlemi de tamamen şifrelenmiş şekilde yapılır. Bu şifrelemede temel amaç, gönderilen paraların yolda değiştirilmesini engellemektir²¹. Hemen ifade edelim ki, müşteri kendi şahsi verilerini eklemedikçe, üye işyerleri de müşterinin kim olduğunu bilemez. Ancak müşteri yapmış olduğu ödemeye gizli bir kot ekler. Şayet üye işyeri ecash paraları kendisine ödenmesine rağmen, mal ve hizmet edimlerini ifa etmektен kaçınırsa, müşteri ödeme işleminde yer alan bu gizli kodu açıklamak suretiyle ödeme işlemini ispat edebilir²².

dd. Elektronik Paraların Tahsili

aaa. Ecash Sisteminde Banka Tarafından Elektronik Paraların Denetimi

Ecash sisteminde dördüncü ve son adım, elektronik paraların tahsilidir. Üye işyeri almış olduğu elektronik paraları tahsil amacıyla derhal ecash hesabının bulunduğu bankaya iletir. Yani üye işyeri müşteriden almış olduğu paraları kendi bilgisayarının hard diskine depolamaz. Tam tersine onun yazılımı bu paraları derhal bankaya gönderir²³. Bu şekilde iletilen paralar üzerinde banka iki önemli denetim yapar:

Yapılan denetimlerden ilki, elektronik paraların sahte olup olmadığıdır. Bu denetim elektronik paralarda yer alan bankanın dijital imzasının kontrolü vasıtasıyla gerçekleştirilir²⁴.

²⁰ Bu süreç için bk. **Pichler**, s. 7-8; **Neumann**, s. 32.

²¹ Bu hususta bk. **Spallino**, s. 233.

²² Bu hususta bk. **Pichler**, s. 8 ve s. 9, dn. 45.

²³ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 19.

²⁴ Bu hususta bk. **Pichler**, s. 8-9; **Spallino**, s. 233; **Werner**, BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21; **Neumann**, s. 29.

Diğer bir denetim elektronik paranın daha önce ödenip ödenmediği denetimidir. Bu amaçla banka tarafından ödenen tüm elektronik paraların gerçek seri numaraları bir veri bankasına kaydedilir. Ancak böyle bir kayıt yapılsa bile, blindig nedeniyle ödenen paralar herhangi bir müşteriyle ilişkilendirilemez²⁵. Şayet daha önce ödenen paralar tekrar bankaya tahsil için sunulursa, banka üye işyerinin böyle bir talebini veri bankasında yer alan ödendiği paraların tüm seri numaralarını kontrol ederek derhal reddedebilecektir²⁶. Bu sonuncu denetimin önemli bir sonucu, ecash sisteminde üretilen elektronik paraların sadece tek bir kez ödeme için kullanılabilmesidir.

Bu şekilde çıkarılan her bir para için, bunların daha önce ödenip ödenmediği denetiminin yapılması zorunluluğu, ecash sisteminin zayıf noktası olarak nitelenebilir. Çünkü ödenen elektronik paraların kaydedildiği veri bankası kısa zamanda anormal bir şekilde dolacaktır. Bunu engellemek için, elektronik paraların bir son kullanım tarihi ile donatılması önerilebilir. Şayet bu son kullanım tarihi aşılsa, artık paralar geçersiz olur. Bu durumda kuşkusuz müşterinin ecash yazılımının da, son kullanma tarihi gelen paraları tam zamanında yenileri karşılığında değiştirecek şekilde programlanması gerekir. Bu şekilde eski seri numaraları veri bankasından kaldırılabilirse, yeniden yenileri veri bankasına kolaylıkla depolanabilir ve yeni elektronik paralar herhangi bir sorunla karşılaşılmaksızın denetlenebilir²⁷.

Ancak hemen belirtelim ki, bu denetimleri icra edebilmek için bankanın uzunca bir zamana ihtiyacı yoktur. Tam aksine bu denetimler saniyenin dörtte biri zamanda tamamlanır. Bütün iletişim internet üzerinden gerçekleştirilir²⁸.

Ayrıca dikkat edilirse bu ödeme işlemi ve denetimler sırasında, üye işyeri müşterinin kimliğine ilişkin bir bilgi elde edemediği gibi, banka da bu paraların kimin tarafından kullanıldığını bilmemektedir. Banka icra edilen denetimler sonucunda sadece bu paraların kendisi tarafından üretilip üretil-

²⁵ Bu hususta bk. **Pichler**, s. 9; ayrıca **Werner**, Geldverkehr im Internet, s. 141; **Kißling**, s. 20.

²⁶ Bu denetime ilişkin olarak bk. **Pichler**, s. 9; **Spallino**, s. 233; **Neumann**, s. 29; ayrıca **Werner**, BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21; **Blaurock/Münc**, s. 98; **Kißling**, s. 21; **Luckey**, s. 1531; ayrıca **Keser Berber, Leyla**: Internet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza, Ankara 2002, s. 62 ve orada dn. 81.

²⁷ Bu husus için bk. **Kißling**, s. 21.

²⁸ Bu hususta bk. **Neumann/Bock (Neumann)**, s. 183, No. 341; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No.16.

mediğini ve daha önce tahsil edilip edilmediğini anlamakta, yoksa bu paraları hangi müşteriye verdiğini hiçbir şekilde öğrenememektedir²⁹.

bbb. Denetimin Olumlu veya Olumsuz Sonuçlanması

Şayet bu şekilde yapılan denetimler sonucunda, dijital imza geçerli ve elektronik paralar daha önce banka tarafından ödenmemişse, banka kendisine ulaştırılan elektronik paraların bedelini üye işyerinin ecash hesabına alacak olarak kaydeder. Üye işyeri de on-line denetim ve alacak kaydından sonra müşterinin aldığı mal ve hizmet edimlerini kendisine ifa eder. Yani ecash ödemesinde üye işyeri rizikosunu kendisine ait olmak üzere herhangi bir önceden ifade bulunmamaktadır³⁰.

Ancak buna karşılık yapılan denetimler sonucunda olumsuz bir sonuç ortaya çıkarsa, örneğin elektronik paralar daha önce ödenmiş paralarsa, bu durumda banka bu paraları üye işyerinin hesabına alacak olarak kaydetmeyi reddedecektir. Bu durumda üye işyerinin bankaya karşı herhangi bir talebi ortaya çıkmayacaktır. Buna karşılık müşteri ve üye işyeri ilişkisinde BK'nun kurallarına uygun bir sözleşme yapıldığından, yapılan denetimin olumsuz sonuçlanması nedeniyle, elektronik paraların banka tarafından kabul edilmesi ve üye işyerinin ecash hesabına alacak kaydının reddedilmesi suretiyle, bu ilişkide (yani müşteri ve üye işyeri ilişkisinde) müşterinin temerrüde düştüğü düşünülebilir. Ancak bu noktada hemen ecash işleminin anonim bir işlem olduğu, yani hangi müşteri tarafından yapıldığının ecash işleminin diğer taraflarınca bilinmeyeceği hatırlanmalıdır. O halde burada müşteri ve üye işyeri arasındaki sözleşmenin, ecash elektronik paralarının banka tarafından denetiminin başarılı bir şekilde yapılması taliki şartıyla gerçekleştirildiğini kabul etmek için niteliğine daha uygundur. Dolayısıyla denetimin olumsuz sonuçlanması nedeniyle üye işyerinin ecash hesabına alacak kaydı gerçekleştirilemezse, müşterinin üye işyerinin web sayfasını herhangi bir sonuç ortaya çıkmaksızın terk edebileceğini kabul etmek gerekir. Ayrıca bu durumda üye işyerinin korunmasına da gerek yoktur. Çünkü üye işyeri henüz müşteriye herhangi bir ifade bulunmamıştır³¹.

²⁹ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 19-20.

³⁰ Bu hususta bk. **Neumann/Bock (Neumann)**, s. 183, No. 341; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 16.

³¹ Bu hususta bk. **Kißling**, s. 117.

ccc. Ecash Sisteminin Şahsa Bağlı Bir Ödeme İşlemi Olması

Ayrıca bu yapıyla ecash ödemesi şahsa bağlı bir ödeme aracıdır. Elektronik paralar sadece müşteri tarafından ödemenin icrası esnasında belirlenen üye işyerlerince tahsil edilebilir. Banka sadece bu işyerlerinin ecash hesabına elektronik paraları alacak olarak kaydedebilir³². Karşı değer ise ecash takas hesabına borç olarak kaydedilir³³.

C. ECASH SİSTEMİNDE ÜRETİLEN ELEKTRONİK PARANIN ÖZELLİKLERİNİN TOPLU OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ, AVRUPA BİRLİĞİ YÖNERGESİNDE ve ALMAN HUKUKUNDA ELEKTRONİK PARANIN TANIMI

1. Ecash Sisteminde Üretilen Elektronik Paranın Özelliklerinin Toplu Olarak Değerlendirilmesi

Ecash sistemini esas alan yukarıdaki değerlendirmelerimiz esnasında, bu sistemde üretilen elektronik paranın önemli özelliklerini belirtmiştik. Şimdi bu temel özellikleri burada toplu olarak değerlendirmek istiyoruz. Gerçekten de ecash sisteminde ortaya çıkan elektronik para dikkat edilirse bir dizi dijital işareti içeren verilerden başka bir şey değildir. Bu veriler önceden ödenen bir para karşılığında üretilmekte ve bu üretilen veriler bir mekanizmaya, yani bilgisayarın hard diskine depolanmaktadır. Bu depolanan veriler müşteri tarafından, banka ile önceden anlaşmalı ve elektronik parayı kabul etmeye hazır üye işyerlerinden yapılan alışverişlerde ödeme aracı olarak kullanılmaktadır³⁴. Bu işyerleri banka ile önceden anlaşmalı olup, bankadan bağımlı-

³² Bu hususta bk. **Pichler**, s. 10.

³³ Bu hususta bk. **Spallino**, s. 233; **Werner**, BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21.

³⁴ Bizim sistemimizde yaygın olarak karşılaşılan bonus veya kart para gibi değer ifade eden birimlerin elektronik para olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışılabilir. İlk bunlar kartın chip'ine depolanmadıkça elektronik para olarak kabul edilemezler. Kartın chip'ine depolananlar, elektronik paraya yaklaşırlar. Çünkü burada depolanan bu değer birimleriyle, bankanın dışındaki üye işyerlerinden alışveriş yapılabilir. Ancak burada elektronik paranın önceden bir para meblağının onu üretene ödenmesi karşılığında çıkarıldığı unutulmamalıdır. Buna karşılık bonus gibi değer birimleri, bu şekilde doğrudan bir para meblağının elektronik parayı üretene ödenmesi karşılığında üretilmemekte, aksine alışveriş yapıldıkça artmaktadır. Alışverişlerde kullanılan paralarsa, bonus gibi değer birimlerinin elde edilmesi asli amacıyla ödenmemektedir. Dolayısıyla bu tür değerlerin, bizim anladığımız anlamda elektronik para kavramı altında değerlendirilmesi güç görün-

sızdır. Dolayısıyla ecash sisteminde üretilen elektronik para, iki taraflı sistemlerde üretilen, yani parayı çıkarmanın sadece kendi sunduğu mal veya hizmetlerin alımında kullanılan değer birimlerinden ayrılmalıdır. Bu haliyle anonim olarak gerçekleştirilen elektronik para ile ödeme suretiyle özellikle internette ödeme işlemlerinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Elektronik para, nakit para benzeri bir ödeme aracı olarak nakdi ödemelerin yerine geçmekte ve özellikle internette bilgisayardan bilgisayara on-line ödeme işlemine olanak sağlamaktadır.

2. Avrupa Birliği Yönergesinde ve Alman Hukukunda Elektronik Paranın Tanımı

Ayrıca yeri gelmişken belirtelim ki, elektronik paraya ilişkin Avrupa Birliği Yönergesinde ve Alman Hukukunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden elektronik para kavramını tanımlayanlarının üzerinde kısaca durmak, elektronik paradan neyin anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Ayrıca ülkemizin Avrupa Birliği'ne katılma müzakereleri yaptığı dikkate alınır, Avrupa Birliği'ne uyumlaştırma amacıyla yakında bu düzenlemelerin bizim hukukumuzu da etkileyebileceğini söyleyebiliriz.

a. Avrupa Birliği'nin 2000/46/EG Sayılı Yönergesi Bakımından Elektronik Paranın Tanımı

Avrupa Birliği elektronik paradaki potansiyeli çok önceden fark etmiş ve bu hususta bazı düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan en önemlilerinden birisi 2000/46/EG sayılı "Elektronik Para Üreten Kurumların Faaliyetlerine Başlaması, İcrası ve Denetlenmesine İlişkin Yönerge"dir³⁵. Bu yönerge, elektronik paranın çıkarılması bakımından Avrupa çapında yeknesak hukuki bir çerçeve çizmektedir³⁶. Bu yönergenin 1. maddesinin 3 b bendinde, elektronik paranın tanımlandığını görüyoruz. Buna göre elektronik para, üreten kuruma karşı bir alacak şeklinde parasal bir değer olup, bu değer, i) bir

mektedir (Bu hususta sonuç olarak aynı yönde bk. **Kokemoor**, Axel: "Aufsichtrechtliche Rahmenbedingungen für die Vertragsgestaltung bei der Ausgabe und Verwaltung von elektronischem Geld", BKR 2003, s. 861- 862).

³⁵ Bu yönerge için bk. Abl. Nr. L 275, s. 39 vd. Ayrıca bu yönergeye ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bk. **Vereecken/Widmaier**, s. 397 vd; **Luckey**, s. 1530 vd. özellikle s. 1534 vd. Daha dar kapsamlı açıklamalar için bk. **Hladjk**, s. 735.

³⁶ Bu hususta bk. **Luckey**, s. 1529; ayrıca **Hladjk**, s. 735.

veri taşıyıcısına depolanır, ii) bir para meblağının ödenmesi karşılığında çıkarılır ve para meblağının değeri çıkartıldığı (elektronik) paranın değerinden az olamaz, iii) üreten kurumdan başka işletmeler tarafından ödeme aracı olarak kabul edilir.

Dikkat edilirse bu tanımda önemli bir kavram olarak “veri taşıyıcısı” kavramıyla karşılaşırız. Bu kavram, bilinçli olarak bu şekilde seçilmiştir ve modern gelişmeleri de göz önünde tutmaktadır. Gerçekten de sadece hali hazırda kullanılmakta olan chipli kart ve bilgisayar hard diski gibi veri taşıyıcıları değil, muhtemel yeni teknolojik gelişmeler sonucunda verilerin depolanabileceği diğer veri taşıyıcıları da (örneğin cep telefonları gibi), yönergenin “veri taşıyıcısı” kavramına dahil sayılır. Buna karşılık yönerge veri taşıyıcısı olmadığı için, banka kartlarını kapsamaz. Çünkü her ne kadar bu tür kartlar sahibine borçlarını ifa olanağı tanısın da, hiçbir şekilde karta parasal bir değer yüklenememektedir. Yine işletmelere özgü ödeme kartlarına yüklenen elektronik paralar da, yönerge kapsamında elektronik para olarak nitelenemez. Zira bu tür kartlardaki paralar sadece onu çıkaran kurumlarda kullanılmaktadır.

Ayrıca elektronik paralar değer bakımından, çıkarılması için en başta ödenen para miktarından hiçbir şekilde daha yüksek olamaz. Ancak buna karşılık yönergeye göre, elektronik paraların en başta ödenen parasal değerden daha az değerle çıkarılması olanaklıdır ve sıklıkla da durum böyle olacaktır. Çünkü elektronik parayı çıkaran kurum, kendisinin bu hizmeti için bir komisyon alabilir ve bunu elektronik paralardan kesebilir³⁷.

Konumuz bakımından ayrıca belirtelim ki, ecash sistemindeki elektronik paraya ilişkin yukarıdaki açıklamalarımız dikkate alınır, ecash sisteminde üretilen elektronik paraların yönergenin anladığı anlamda elektronik para kavramıyla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

b. Alman Hukukunda Elektronik Paranın Tanımı

Bu yönerge etkilerini Alman Hukukunda da göstermiştir. Gerçekten de ilkin Almanya’da Kredi İşleri Kanunu’nun (KWG) § 1, (1), b. 11 düzenlemesinde, elektronik paranın üretilmesi ve idaresi banka işlemi olarak kabul edilmiş ve daha da önemlisi KWG § 1, (14)’de elektronik paranın anlamı yasal olarak belirlenmiştir. Bu düzenleme, lafzı bakımından bire bir uygun

³⁷ Yönergeye ilişkin bu hususlar için bk. Vereecken/Widmaier, s. 398.

olmasa da içerik olarak esas itibarıyla 2000/46/EG sayılı yukarıda ifade ettiğimiz Avrupa Birliği'nin Yönergesiyle uyumludur. Buna göre elektronik para, elektronik veri taşıyıcılarına depolanan, bir para meblağının önceden ödenmesi karşılığında çıkarılan ve üçüncü kişilerce (üye işyerlerince) kanuni ödeme aracı niteliğine sahip olmaksızın ödeme aracı olarak kabul edilebilen, çıkarılan kuruma karşı bir alacak şeklindeki değer birimleridir.

Bu tanımda da elektronik paraların depolanabileceği elektronik veri taşıyıcılarından kasıt, chip kartı ve bilgisayarın hard diski (ve hatta cep telefonu) gibi araçlardır. Buna karşılık değer birimleri kart üzerine depolanmadığı için, kredi kartları ve bilhassa banka kartları bu hukuk sisteminde de elektronik para kavramı altında değerlendirilemez. Ayrıca burada elektronik paraların bedellerinin de önceden bu elektronik paraları üreten kuruma ödenmesi gerekir. Dolayısıyla ivazsız çıkarılan değer birimleri elektronik para olarak kabul edilemez³⁸.

Ayrıca bu tanımın yönergeden kısmen farklı olduğu tek nokta, elektronik paranın üçüncü kişilerce kanuni ödeme aracı niteliğine sahip olmadan kabul edilmesi gerektiğinin vurgulanmasıdır. Böylelikle bir yandan elektronik paranın çıkarılan dışındaki diğer kişilerce ödeme aracı olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmekte (ki bu açıdan yönergeye uygunluk vardır), diğer taraftan da üçüncü kişilerin bu değer birimlerini ödeme aracı olarak kabul etmesinin parayı çıkarılanla üçüncü kişi arasındaki sözleşmeye dayanması gerektiği vurgulanmaktadır.

II. PARA KAVRAMI ve ANLAMI

A. PARANIN TARİHİ GELİŞİMİ

İşbölümü ve uzmanlaşmanın bulunduğu her toplumda, malların ve hizmetlerin mübadelesi zorunluluğu ortaya çıkar. Bu mübadeleyi kolaylaştırmak için, bir araca, yani paraya gerek vardır. Gerçekten de paranın kökenini söz konusu toplumsal işbölümünde ve uzmanlaşmada aramak gerekir. İşbölümü, malların ve hizmetlerin bölüşümüne, bir mübadele ekonomisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur³⁹. Bu mübadelenin sağlanabilmesi için temel

³⁸ Bu hususlarda bk. **Kokemoor**, s. 860-861.

³⁹ Bu hususta bk. **Koblischek**, s. 24.

araç olan paraya olan ihtiyaç oldukça uzun yıllar önce hissedilmiştir. Nitekim ödeme aracı olarak paranın kökenlerine, insani yaşamın aile dışındaki büyük birliklere kaymaya başladığı buzul çağında rastlanmaktadır⁴⁰. Zaman içerisinde deniz hayvanlarının kabukları, kurutulmuş balıklar, taşlar, kürkler, hububat, büyük baş hayvanlar⁴¹ gibi maddeler para işlevini görmüş, mal ve hizmetlerin mübadelesinde kullanılmışlardır. Böylelikle fazla kullanım değeri olan malların veya az bulunan hammaddelerin, değerli olmaları nedeniyle para fonksiyonuna sahip olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla bunlara “mal para” denilebilir⁴².

Ancak sonradan madenlerin eritilmesi öğrenildikten sonra, mal paranın yerini altın ve özellikle de gümüş almıştır. Önceleri külçe, çubuk ve halka halinde kullanılan ve her alışverişte tartılması gereken bu madenler, sonradan ufak parçalar halinde kesilmiş ve ince levha halinde dövülerek “sikkeler” üretilmiştir. Böylece paranın tarihindeki önemli bir gelişme ortaya çıkmış, tartılan paradan, ağırlık ve ayarı saptanarak belirli biçimde basılan “sayılan para”ya geçilmiştir⁴³. Fakat bu şekildeki bozuk paralar ticaret için oldukça sınırlı şekilde elverişliydi. Gerçekten de büyük para meblağlarının nakledilmesi önemli güçlükler ortaya çıkarıyordu. Ayrıca kullanılacak para miktarı, değerli metal imaline bağlıydı⁴⁴.

Bu sakıncalar kağıt paraların (banknot) ortaya çıkmasına neden olmuştur. XVII. yüzyılda Amerika’daki İngiliz ve Fransız kolonilerinde kullanılan kağıt para Avrupa’ya da örnek teşkil etmiştir⁴⁵. Bu kağıt paralar önceleri altın

⁴⁰ Bu hususta bk. **Thywissen**, Johann Heinrich: “Sind Bankguthaben Geld im Rechtssinne”, BB 1971, s. 1348.

⁴¹ Roma’da latince “pecunia” kavramı, parayı ifade etmek için kullanılıyordu (pecus= hayvan). Özellikle Roma’da sığır uzun zaman bir ölçü birimi olarak kullanılmıştır (Bu hususta bk. **Hahn**, Hugo J.: Währungsrecht, München 1990, § 1, s. 2, dn. 12; **Thywissen**, s. 1348, dn. 9).

⁴² Bu hususta bk. **Alternativkommentar**: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 2, Allgemeines Schuldrecht (§§ 241-432), Luchterhand 1980, (**Brügemeier**), vor §§ 244-245, No. 3; ayrıca mal para kavramı için bk. **Koblischek**, s. 24; **Kümpel**, WM 1998, s. 373; **Oberndörfer**, s. 222.

⁴³ Bu hususlarda bk. **Zarakolu**, Avni: Para ve Kredi Bilgisi, Ankara 1999, s. 2; **Urgancı**, **Hikmet**: Para ve Banka, Adana 1982, s. 3; **Oberndörfer**, s. 223.

⁴⁴ Bu hususlarda bk. **Koblischek**, s. 25; ayrıca nakil güçlüğü için bk. **Schmitt**, s. 36.

⁴⁵ Bu hususta bk. **Urgancı**, s. 4-5.

karşılığında çıkarılmıştır. Ancak sonradan herhangi bir altın karşılığı olmaksızın kağıt para çıkarılır ve kullanılır olmuştur⁴⁶.

XIX. yüzyılın ortalarında İngiliz bankacıları ödemelerin banka kayıtlarıyla gerçekleştirildiği yeni bir yöntem (kaydi para) bulmuşlardır⁴⁷. Böylece maden ve kağıt paralar yanında, maddi bir görünümü olmayan, sadece banka kayıtları üzerinde görülen ve hak sahibinin her zaman ödeme amacıyla kullanabildiği, kaynağını kredi kurumlarındaki alacakların teşkil ettiği yeni bir para türü doğmuştur⁴⁸. Bu yeni para türüne ise kaydi para denmektedir. Kaydi parada, bir finans kuruluşundaki hesap sahibi, hesabı tutan söz konusu finans kurumunu, kendi hesabının belli bir meblağ ile borçlandırılması ve bu borçlandırılan meblağın bir üçüncü şahsın hesabına alacak kaydedilmesi hususunda görevlendirir. Bu noktada özellikle lehtar hesabın sahibinin bu para üzerinde her zaman tasarruf edebilmesi önem taşır⁴⁹.

Kısaca incelediğimiz bu tarihi gelişim dikkate alındığında, paranın somut paradan soyut paraya doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Gerçekten de eskiden para (mesela altın sikkelerde durum böyledir) şüphesiz bir şey, yani bir mal niteliğine sahipti. Hatta paranın gerçek piyasa değeri, üzerinde yer aldığı para sembolüne uygundu. Ancak yakın zamanda para şeyden çözülmüştür. Bilhassa bu niteliği kağıt veya madeni bozuk parada görmek mümkündür. Öyle ki, örneğin kağıt paranın para olarak değeri basıldığı kağıdın değeriyle mukayese edilemez. O halde paranın itibari değeri, onun maddi değerine uygun değildir. Bu açıdan bakıldığında, paranın üzerine

⁴⁶ Bu hususta bk. **Kümpel**, WM 1998, s. 373; ayrıca **Oberndörfer**, s. 226. Bu hususta Almanya'daki gelişim için bk. **von Stebut**, Dietrich: "Geld als Zahlungsmittel und Rechtsbegriff", JURA 1982, s. 564.

⁴⁷ Her ne kadar modern anlamda kaydi para bir İngiliz buluşu ise de, nakitsiz ödemelerin kökeni eski Mısır'da Ptolomaer zamanına (İÖ -3-1. yüzyıla kadar) kadar gitmektedir (Bu hususta bk. **Hahn**, § 1, No. 16; **Münch**, s. 29). Ayrıca bilhassa 13 ve 14. yüzyılda İtalya'da Floransa, Cenova, Milano ve Venedik'te nakitsiz ödemeler geniş ölçüde yaygınlaşmış, bu çok sayıda bankanın kurulmasına neden olmuştur (Bu hususta bk. **Hahn**, § 1, No. 16).

⁴⁸ Kaydi paranın özellikleri için bk. **Münch**, Christof: Das Giralgeld in der Rechtsordnung der Bundesrepublik Deutschland, Diss, Baden Baden 1990, s. 26; **Neumann**, s. 154-155; **Kißling**, s. 59.

⁴⁹ Bu hususta bk. **Weber**, s. 31; ayrıca **Oberndörfer**, s. 37 ve 228. Kaydi para kavramı için ayrıca bk. **Ayrancı**, Hasan: Türk Borçlar Hukukunda Munzam Zarar (BK m. 105), Ankara 2006, s. 32 vd; **Albaş**, Hakan: Paranın Değer Kaybından Doğan Zararın Tazmin Edilebilirliği (BK m. 105), Ankara 2004, s. 22-23.

basıldığı madde (yani kağıt veya maden) paranın itibari değeri karşısında tamamen tali (ikincil) bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla kolay kullanılabilir ödeme aracı ve değer ölçüsü olma zorunluluğu, bugün paranın özellikle ideal mübadele değeriyle karakterize edilmesine neden olmuştur⁵⁰.

Elektronik para ise, tarihsel bakımdan gözlemlenen paranın soyut hale gelmesi süreci bakımından geline en son aşamadır⁵¹. Gerçekten de elektronik para olarak kullanılan değer birimleri verilerden oluşmaktadır. Örneğin bu çalışmada elektronik paranın ne olduğunun belirlenmesi bakımından örnek sistem olarak incelediğimiz ecash sisteminde elektronik para niteliğindeki veriler, müşterilere on-line olarak ulaştırılarak, onların bilgisayarının hard diskine depolanabilmekte ve sonra da internetteki ödemeler esnasında kullanılabilir.

B. İKTİSADİ AÇIDAN PARA KAVRAMI, PARANIN İKTİSADİ FONKSİYONLARI ve ECASH SİSTEMİNDE ÜRETİLEN ELEKTRONİK PARANIN İKTİSADİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. İktisadi Açıdan Para Kavramı ve Paranın İktisadi Fonksiyonları

a. İktisadi Açıdan Para Kavramı

Para, salt hukuki bir kavram olmayıp, aynı zamanda iktisadi bir kavramdır. İktisadi anlamda para, ekonomik ilişkilerde genel ödeme aracı olarak kabul edilen satın alma gücünü veya mameleki gücü ifade eder⁵². Ancak iktisadi bakımdan parayı özellikle paranın fonksiyonlarını esas alarak tanımlayan yazarlar da vardır. Bunlara göre, para, değer saklama ve hesap birimi fonksiyonlarını gören, soyut veya somut bir mübadele aracıdır⁵³.

⁵⁰ Bu hususlarda bk. **Weber**, s. 29.

⁵¹ Bu hususta bk. **Weber**, s. 32, paranın maddeden ayrılma süreci için bk. s. 29. **Schmitt**'e göre de, tarihi gelişim sürecinde para daima daha soyut olmuştur. Bu gelişimin en aktüel devamını elektronik para teşkil etmektedir (s. 38). **Neumann**'a göre ağ para (elektronik para) paranın tarihsel gelişiminde maddeden ayrılma süreci bakımından diğer bir adım olarak değerlendirilebilir (**Neumann**, s. 16; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 2).

⁵² Bu hususta bk. **Koblischek**, s. 32.

⁵³ Bu tanım için bk. **Paya**, M. Merih: Para Teorisi ve Para Politikası, İstanbul 1998, s. 15.

Bu son tanım özellikle paranın iktisadi fonksiyonlarını esas almaktadır. Yani diğer bir anlatımla paranın iktisadi bakımdan anlamı, öncelikle paranın fonksiyonlarına dayanmaktadır. O halde iktisadi bakımdan paranın fonksiyonlarını gerçekleştiren her kurum paradır ve neyin para olduğunun belirlenmesinde devletin tanınmasının -yani devlet tarafından paranın hukuken ne olduğunun belirlenmesinin (resmi para teorisi anlamında)- herhangi bir önemi yoktur. Ayrıca iktisadi bakımdan bir şeyin para olarak nitelendirilmesi için cismani görünüş önemli olmadığı gibi, kaydi para ve nakdi para aynı şeyin, yani iktisadi anlamda paranın iki görünüş biçimini ifade etmektedir⁵⁴.

Kurumların amaçlarını gözetmek zorunda olan hukuk bilimi açısından da, paranın iktisadi fonksiyonlarının analizi, para kavramının hukuki anlamının belirlenmesinde yararlı olabilir. Bu nedenle biz öncelikle bu analizi yapmaya çalışacağız.

b. Paranın İktisadi Fonksiyonları

İktisadi bakımdan paranın en önemli fonksiyonları şunlardır:

aa. Paranın Ortak Mübadele Aracı Olma Fonksiyonu

Paranın bulunmadığı dönemlerde, trampa ekonomisi geçerliydi ve ticari mübadele sadece malın malla değiştirilmesi şeklinde olanaklıydı⁵⁵. Ancak bu ekonomide bir malın başka mallarla değiştirilebilmesi (yani trampa edilebilmesi), mal sahiplerinin karşılıklı aynı mallara ihtiyacı bulunmasına ve bunların fiziki büyüklüklerinin birbiriyle uygun olmasına bağlıydı. Oysa modern ekonomilerde, para ortak bir mübadele aracı olduğu için, malın malla değiştirilmesi giderek az görülen bir olaydır. Bu açıdan para alışverişlerde büyük kolaylık sağlar ve artık para sayesinde mübadele mal- para- mal olarak gerçekleştirilmektedir⁵⁶. Yani mübadele edilen mal ve hizmetler, önce paraya çevrilmek suretiyle, arzu edilen mal ve hizmetlerin satın alınması kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla para, mübadele aracı olması nedeniyle trampanın güçlüklerini ortadan kaldırmaktadır⁵⁷. Bu durum ticari organizasyonu basitleştir-

⁵⁴ Bu hususlarda bk. **Koblischek**, s. 32.

⁵⁵ Bu hususta bk. **Paya**, s. 16

⁵⁶ Bu hususta bk. **Urgancı**, s. 9; **Schmitt**, s. 44. Bu sonuncu yazarın aynı yerde isabetle kaydettiği gibi, para, genel bir mübadele aracı olma fonksiyonunu, modern iş bölümüne dayalı ekonomilerin kompleks mal mübadelesini, mübadele mallarının surrogatı olarak transferleri kolaylaştırmak suretiyle yerine getirmektedir.

⁵⁷ Bu hususta bk. **Zarakolu**, s. 6.

mektedir ve artık aynı zamanda -trampa ekonomisinin aksine- arz ve talebin fiziki büyüklük olarak birbiriyle uyuşması zorunluluğu da yoktur⁵⁸.

bb. Paranın Bir Değer Ölçüsü Olma Fonksiyonu

İktisadi bakımından paranın fonksiyonlarından bir diğeri, onun ortak bir değer ölçüsü olmasıdır. Yani para, üretim ve mübadele konusu olan çeşitli mal ve hizmetlerin hesaplanmasında müşterek bir ölçüdür. Hesaplama birimi olarak paranın yardımıyla, bir ekonominin tüm değerleri, para birimi şeklinde ifade edilebileceği gibi, doğrudan doğruya birbiriyle mukayese de edilebilir⁵⁹. Bu şekilde mameleki değerlerin belirli bir para miktarıyla ifade edilebilmesi, malların mübadelesinin fonksiyon gösterebilmesi için zorunlu şarttır⁶⁰.

cc. Paranın Biriktirme Aracı Olma Fonksiyonu

Para, herkes tarafından hiçbir formaliteye tabi olmaksızın kabul edilen ortak bir mübadele (değişim) aracı olduğundan, kişiler ellerine geçen parayı hemen harcamak yerine para olarak da tutabilirler. Yani tasarrufların para olarak saklanabilmesi mümkündür. Zira tasarrufun para olarak saklanması, bununla istenildiği anda istenilen mal ve hizmetin satın alınmasını mümkün kılar. Tasarruf sahibi, tasarrufunu istediği gibi kullanma hakkına sahip olabileceği gibi, hisse senedi, tahvil ya da taşınır veya taşınmaz alabilir. Bu açıdan bakıldığında para sonsuz bir likit⁶¹ ve satın alma gücüdür. Ancak paranın biriktirme aracı olması, kuşkusuz onun değer ölçüsü ve mübadele aracı olma fonksiyonunu iyi yerine getirmesine bağlıdır. Dolayısıyla örneğin enflasyon ortamında tasarrufların para olarak saklanması eğilimi azalır⁶².

dd. Paranın Ekonomi Aracı Olma Fonksiyonu

Günümüzde hükümetler ve özellikle merkez bankaları, para politikası tedbirleri ile ülkenin iktisadi gidişini etkilemektedirler. Dolayısıyla para günümüzde sadece bir mübadele aracı olarak algılanmamakta, aksine devletin ekonomi politikası araçlarından birisi olma özelliğine de sahip bulunmaktadır.

⁵⁸ Bu hususta bk. **Paya**, s. 16. Nitekim bu yazarın yine aynı yerde isabetle kaydettiği gibi, paralı ekonomi, ev almak isteyen berber ile traş olmak isteyen müteahhit arasında doğabilecek sorunları çözerek, eşsiz hizmetler sağlamaktadır.

⁵⁹ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 44.

⁶⁰ Bu hususta bk. **Weber**, s. 30.

⁶¹ Paranın bu fonksiyonu için bk. **Zarakolu**, s. 7; **Urgancı**, s. 10; **Schmitt**, s. 44.

⁶² Bu hususta bk. **Zarakolu**, s. 7.

Bilhassa para politikası, fiyatlarda kararlılık sağlamak, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, gelirlerin dengeli dağılımını gerçekleştirmek ve dış ödemeler dengesinde kararlılık sağlamak gibi görevler üstlenmektedir⁶³.

Yeri gelmişken ifade edelim ki, paranın böyle hükümet ve özellikle merkez bankasınınca bir ekonomi aracı olarak kullanılması, MBK'da zorunlu bazı düzenlemeler yapılmasına da neden olmuştur. Bu çerçevede örneğin MBK'nun 4. maddesinde, merkez bankasının temel görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin I. fıkrasına göre, bankanın temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler. Yine MBK 4/I, (b) bendine göre, hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak, aynı maddenin (f) bendine göre, Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek ve (g) bendine göre de, finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak, merkez bankasının temel görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Ayrıca MBK 22/A ile bankanın bir organı olarak para politikası kurulu oluşturulmuş ve bu kurula para politikası ilke ve stratejilerinin, enflasyon hedefinin ve kur rejiminin belirlenmesine ilişkin görevler verilmiştir.

2. Ecash Sisteminde Üretilen Elektronik Paranın İktisadi Açıdan Değerlendirilmesi

Paranın tüm bu iktisadi fonksiyonları dikkate alındığında, ecash sistemindeki elektronik paraların şu anda iktisadi açıdan para olarak kabul edilmesi olanağı yoktur. Özellikle bu sistemdeki elektronik para, adındaki "para" sözüne rağmen, halihazırda yaygın ve genel kabul gören bir ödeme aracı olmadığı ve sadece bankayla önceden anlaşma halindeki üye işyerlerinde kullanılabilirdiği için, paranın ortak bir mübadele aracı olma fonksiyonunu yerine getirememektedir. Özellikle bu açıdan ecash sisteminde üretilen elektronik paraya iktisadi bakımdan para demek olanağı yoktur. Hatta bu sonucun şu an için sadece ecash sisteminde üretilen elektronik paralar bakımından değil, diğer sistemlerde üretilen elektronik paralar bakımında da geçerli olduğu söylenebilir⁶⁴.

⁶³ Bu hususta geniş açıklamalar için bk. **Urgancı**, s. 10-11.

⁶⁴ Aynı yönde bk. **Schmitt**, s. 45. **Gramlich** de, elektronik paranın nakit ve kaydı parayla çok az benzerlik, buna karşılık birçok farklılık gösterdiğini, bu nedenle ne ekonomik ne

Kanaatimce, bu şekilde elektronik paranın ortak bir mübadele aracı olmaması, kuşkusuz onun diğer iktisadi fonksiyonları yerine getirmesini de engellemektedir. Örneğin elektronik paranın biriktirme aracı olması da söz konusu değildir. Para gibi, ekonomi aracı olma fonksiyonu da bulunmamaktadır. O halde şöyle bir sonuca varmak yanlış olmaz: Paranın iktisadi fonksiyonları birbirinden bağımsız değil, aksine iktisadi anlamda paranın ne olduğunu ortaya koymak bakımından, birbiriyle bağlantılı unsurlardır.

C. PARANIN HUKUKİ ANLAMI

1. Tanım Güçlüğü ve Nedenleri

Para sadece iktisadi bir kavram olmayıp, aynı zamanda hukuki bir kavramdır. Kanun koyucu BK' nunda bazı hükümlerde para kavramından söz etmesine rağmen (örneğin bk. BK 83, 104), para kavramına ilişkin olarak herhangi bir tanım yapmamakta, hatta paranın ne olduğuna ilişkin herhangi bir tespitte bulunmamaktadır. Gerçi 20.2.1930 tarih ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'a⁶⁵ dayanılarak çıkarılmış olan 32 sayılı kararın⁶⁶ 2. maddesinin e bendinde Türk parasına ilişkin bir tanım yer almaktadır. Buna göre, Türk parası, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre Türkiye'de tedavülde bulunan veya tedavülden kaldırılmış olsa bile, değiştirme süresi dolmamış olan paraları ifade eder. Bu tanım paranın fonksiyonlarını ve niteliğini ortaya koymaktan uzaktır ve sadece resmi para teorisini ve paranın tedavül edebilmesini esas alarak para kavramını tanımlamaktadır. Oysa aşağıda da görüleceği gibi, para kavramının anlamının belirlenmesinde sadece resmi para teorisinden ve onun tedavül edebilmesinden yararlanılması yeterli değildir.

Yeri gelmişken ifade edelim ki, bu şekildeki para kavramının anlamındaki belirsizlik, sadece bize özgü bir durum da değildir. Alman Hukukunda da özellikle BGB para kavramına ilişkin bir tanım yapmadığı gibi, yeknesak bir para kavramına da dayanmamaktadır. Gerçekten de örneğin BGB 783 ve HGB 363'de para kavramı, bir havalenin konusu olarak kullanılmıştır. Buna

de hukuki bakımdan para olarak nitelenebileceğini belirtmektedir (Kräger/Gimmy (Gramlich), s. 127).

⁶⁵ Bu kanun için bk. RG 25.2.1930, S. 1433.

⁶⁶ Bu karar için bk. RG 11.8.1989, S. 20249.

karşılık BGB 244, 245, 270 ve 1282'de para kavramı, para borcunu ifade etmektedir⁶⁷.

Para kavramı bakımından yasal düzenlemelerdeki bu belirsizliğin doktrinde de bulunduğunu görüyoruz. Gerçekten de para kavramının hukuken geçerli ve herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımı -literatürde para hukukuna ilişkin pek çok eser bulunmasına rağmen- yapılamamıştır⁶⁸. Bunun nedenini para kavramının yakın zamanda önemli bir değişime tabi olmasında aramak gerekir⁶⁹. Gerçekten de yukarıda tarihsel gelişim kısmında ifade ettiğimiz gibi, para üzerinde yer aldığı şeyden tamamen çözülmüştür ve somut paradan soyut paraya doğru bir gelişim göstermektedir.

2. Para Teorileri

Bu tanım güçlüğünü aşmak ve hukuken paranın niteliğini belirlemek amacıyla iki teori ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki resmi para teorisi, diğeri de toplumsal para teorisidir. Şimdi kısaca bu teoriler üzerinde durmak yararlı olacaktır.

a. Resmi Para Teorisi

Tarihi gelişim sürecinde para, devletler bakımından bir egemenlik sembolü olmuştur. Bu düşünceden ortaya çıkan resmi para teorisi sadece devletin yetkisini esas almakta ve para olarak yalnız devlet tarafından çıkarılan ve para olduğu belirtilen şeylerin para niteliğine sahip olduğunu savunmaktadır. Yani bu teoriye göre para, egemen hukuk düzeni tarafından tanınan şeydir. Böylelikle bu teori bir şeyin para olarak belirlenmesinde devletin durumunu esas almakta ve bu şekilde para hukuki bir kategoriye sahip olmakta ve kamu hukukuna özgü bir nitelik kazanmaktadır⁷⁰. Burada devletin bir şeye para vasfı tanınması iki aşamalı bir idari işlemdir. Önce devlet bir üretim talimatı verir, sonra da parayı tedavüle çıkarır. Böylelikle para bir ödeme gücü elde eder. Tedavülden kaldırma veya devlet otoritesinin o bölgede herhangi bir sebeple yitirilmesiyle para da bu temel niteliğini yitirdi-

⁶⁷ Bu hususta bk. **Thywissen**, s. 1347.

⁶⁸ Nitekim doktrinde de bazı yazarlar bu tanım güçlüğüne dikkat çekmektedirler. Bu hususta bk. **Weber**, s. 28; **Schmitt**, s. 38.

⁶⁹ Bu hususta bk. **Weber**, s. 28.

⁷⁰ Bu teori için bk. **Schmitt**, s. 40; **Weber**, s. 29; **Hahn**, § 2, No. 52; **Münch**, s. 60 vd; **Heermann**, s. 15; **Koblischek**, s. 29 vd; **Oberndörfer**, s. 39-40.

ğinden, artık söz konusu değerlerin para olarak nitelenmesinden söz edilemez⁷¹.

b. Toplumsal Para Teorisi

Toplumsal para teorisiyse, resmi para teorisine karşı çıkmaktadır. Bu teori, paranın iktisadi fonksiyonlarından hareket etmek suretiyle, paranın hukuki niteliğini açıklamaya çalışmaktadır⁷². Bu görüşe göre para, para olarak fonksiyonunu mübadele değerine güvenilirse ifa edebilir. Gerçekten de özellikle enflasyon ortamında resmi paraya duyulan güven sarsılır. Gerçi bu durumda da (geçici olarak) resmi para hukuki anlamda para olmaya devam eder, ancak resmi para temel fonksiyonlarını yitirmiştir. Paranın genel değer ölçüsü ve mübadele aracı olma fonksiyonları olmaksızın işbölümü esasına dayalı bir ekonomik düzenden söz etmek olası değildir. Para böyle bir ekonomik düzenin zorunluluğu olarak ortaya çıkmıştır. O halde toplumsal para teorisinin bir şeye para niteliğini tanımada, mübadele ve işbölümünü benimsemiş bir toplumun üyelerinin o şeye duydukları güvene dayandığı, bu güvenin ortadan kalktığı durumlarda, devletçe tanınmış olsa bile, paradan bahsedilemeyeceği düşüncesini temsil etmekte olduğu söylenebilir⁷³.

3. Teorilerin Değerlendirilmesi ve Bir Tanım Denemesi

Hukuken para kavramının ne olduğunun belirlenmesinde bu iki teorisinin bir arada değerlendirilmesi daha isabetlidir⁷⁴. Gerçekten de bir şeyin para olarak değerlendirilmesi, hem onu kabul etmekte olan topluma hem de onu çıkaran devlete bağlıdır. Şöyle ki:

Bütün iktisadi süjelerin ya da en azından bu süjelerin büyük bir kısmının mal ve hizmetler karşılığında para kabul etmeye hazır olması durumunda para genel bir mübadele aracı olarak fonksiyon gösterir. Dolayısıyla toplumun güveni bir şeyin para olarak değerlendirilmesinde gerekli bir unsurdur⁷⁵. Özellikle bizde son dönemde çıkan iki ekonomik krizde (1995 ve 2001), Türk parasından kaçış söz konusu olmuştur. Yapılan hukuki işlemler yabancı para-

⁷¹ Bu son husus için benzer olarak bk. **Kräger/Gimmy (Gramlich)**, s. 123.

⁷² Bu hususta bk. **Münch**, s. 58.

⁷³ Bu teori için bk. **Weber**, s. 29; **Schmitt**, s. 41; **Hahn**, § 2, No. 53; **Münch**, s. 57 vd; **Heermann**, s. 15; **Koblischek**, s. 28-29; **Oberndörfer**, s. 40.

⁷⁴ Bu hususta aynı yönde bk. **Hahn**, § 2, No. 54.

⁷⁵ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 41.

lar üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Türk parası liranın toplumdaki saygınlığı kaybolmuş, hatta paramız yer yer genel bir mübadele aracı olma özelliğini yitirmiştir. O halde toplumun güveni, paranın ne olduğunun belirlenmesinde önem taşımaktadır.

Ancak kuşkusuz toplumun da tek başına hukuk düzeninin tanınması söz konusu olmaksızın iktisadi fonksiyonları yerine getiren bir para yaratması olanağı yoktur. Devlet paranın tedavül edilebilirliğini ve böylelikle genel bir mübadele aracı olma vasfına ilişkin güveni güçlendirmeli, onu “hukuk düzeninin bir varlığı” olarak onaylamalıdır⁷⁶.

Bu açıklamalar açıkça göstermektedir ki, paranın devlet tarafından tanınması önemlidir, ancak toplum tarafından güvenilmesi de aynı ölçüde önemlidir. Bu ikisi bir arada bulunmadıkça, bir şeye para demenin olanağı yoktur.

O halde para, hukuk düzeninin ödeme aracı olarak tanıdığı, maddi görünüş şekli önemli olmayan, genel bir mübadele aracı olan, hesap birimidir⁷⁷.

4. Tanımın Unsurlarının Değerlendirilmesi

Dikkat edilirse bu tanım dört unsuru kapsamaktadır. İlk olarak hukuki anlamda para daima devletin tanıdığı bir ödeme aracıdır. Nitekim örneğin banknot ve madeni bozuk para anlamındaki nakit Türk lirası bakımından

⁷⁶ Bu hususta bk. **Hahn**, § 2, No. 57.

⁷⁷ Bu hususta benzer tanım **Münch**, s. 73 vd. özellikle s. 76; ayrıca **Koblischek**, s. 35. Yine doktrinde başka bazı Yazarların da para hususunda bazı tanımlar yapma gayreti içinde olduğu görülmektedir. Örneğin **Thywiesen**'e göre, para, malların mübadelesi esnasında değer ve ölçü birimi olarak fonksiyon gösteren ve bir değer taşıyıcısında sabitlenmiş, reddedilemeyen kanuni ödeme aracıdır (s. 1349 ve özellikle s. 1350).

Buna karşılık **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**'a göre, para, bir memlekette iktisadi kıymetlerin genel olarak mübadelesine ve ölçülmesine yarayan, herkesçe ödeme vasıtası olarak kabul edilen bir şeydir (Bk. **Tekinay, Selahattin/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla**: Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 772). Yine **Ayrancı** da, parayı, ekonomik değer ölçüsü olan, değişim aracı olarak kullanılabilen bir ödeme aracı olarak tanımlamaktadır (s. 24). Keza **Albaş**'a göre para, belirli bir zamanda soyut bir mali gücü olan ve onu temsil eden, bu nitelikleri dolayısıyla diğer önemli bazı işlevleri de (örneğin genel değişim aracı, değer ölçme birimi, ödeme aracı) yerine getiren araçtır (s. 28). Bu tanımlar daha ziyade paranın ekonomik fonksiyonlarından hareket etmekte ve hukuk düzenince paranın ödeme aracı olarak kabul edilmesi gerektiği üzerinde durmamaktadır. Oysa paranın bu niteliği de önemlidir. Dolayısıyla bu tanımların isabeti bu açıdan eleştirilebilir.

getirilen bazı düzenlemeler, devletin bunu hukuki anlamda para olarak tanıdığını, onu ödeme aracı olarak kabul ettiğini göstermektedir. Gerçekten de MBK'nun 36. maddesinin a bendine göre, bankanın ihraç etmiş olduğu ve ihraç edeceği banknotların tedavülü mecburi olup, bunlar sınırsız olarak ödeme gücüne sahiptir. Buna karşılık 1264 sayılı Madeni Ufaklık ve Hatıra Para Bastırılması Hakkında Kanun'un⁷⁸ 3. maddesinde madeni paraların kabul hadlerinin Başbakanlık Hazine Müsteşarlığınca ilan edileceği, ancak hazinenin veznedarlığını yapan bankaların, herhangi bir miktarla bağlı kalmaksızın bu paraları kabule mecbur oldukları belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemelerden çıkan anlam, banknotların sınırsız, buna karşılık madeni paraların ise sınırlı bir ödeme gücüne sahip olduğudur. Bu güç devlet tarafından söz konusu kanuni düzenlemeler yapılmak suretiyle güvence altına alınmıştır.

Öte yandan yukarıda bizim yaptığımız para tanımında olumsuz bir kriter olarak paranın maddeye bağlı olmaması da esas alınmıştır. Bu şekilde paranın maddi görünüş şeklinin önemli olmaması, onun fonksiyonlarının ve toplumsal para teorisinin esas alınarak tanımlanmasının doğal sonucudur. Yani diğer bir anlatımla, fonksiyonları esas alınmak suretiyle gerçekleştirilen bir tanım, parayı maddeden bağımsızlaştırmaktadır⁷⁹.

Ayrıca para bir hesap birimidir. Bu anlamda soyut bir ölçü söz konusu olup, para mutlaka farklı değerler şeklinde ifade edilmek zorundadır. Bu şekilde para, ancak hesap birimi olma özelliğine sahipse, bir ölçü olabilir. Bizde paranın hesap birimi fonksiyonu kanunen belirlenmiştir. Gerçekten de 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun'un⁸⁰ 1. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin para birimi Türk Lirasıdır. Türk Lirasının alt birimi Kuruştur. Bir Türk Lirası (TL) yüz Kuruşa (kr) eşittir⁸¹.

⁷⁸ Bu kanun için bk. RG, 6.6.1970, S. 13512.

⁷⁹ Nitekim **Gramlich** de bir yerde, para hukuku için, paranın maddi görünüş şeklinin önemli olmadığını, aksine paranın fonksiyonlarının belirleyici olduğunu söylemektedir (**Kräger/Gimmy (Gramlich)**, s. 120).

⁸⁰ Bu kanun için bk. RG, 31.1.2004, S. 25363.

⁸¹ Ayrıca belirtelim ki, 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun'da her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devletinin para birimi Yeni Türk Lirasıdır ve Yeni Türk Lirasının alt birimi Yeni Kuruştur denilmişse de, 1. maddenin II. fıkrasında, Bakanlar Kuruluna Yeni Türk Lirası ve Yeni Kuruştur yer alan "yeni" ibarelerini kaldırma ve uygulamaya ilişkin esasları belirleme yetkisi verilmiştir. Bakanlar Kurulu da bu yetkisini, 2007/11963 sayılı kararıyla kullanarak (Bk. RG 5.5.2007, S. 26513), Yeni Türk

Son olarak para toplumda genel bir mübadele aracı olarak fonksiyon göstermelidir. Yani para mal transferinin temel aracıdır. Kanuni ve sözleşmesel yükümlülüklerin ifasına hizmet eder. Paranın bu fonksiyonu aynı zamanda toplumda paraya karşı oluşan güveni de ifade etmektedir. Ayrıca kanaatime göre, bu şekilde paranın genel bir mübadele aracı olması, onun tedavül edebilmesini de zorunlu olarak gerektirmektedir. Tedavül edemeyen bir şeyin, genel bir mübadele aracı olarak fonksiyon gösterebilmesi olanağı da yoktur.

Böylelikle hem resmi hem de toplumsal para teorisi dikkate alınmak suretiyle orta bir yol izlemek, para kavramının anlamının belirlenmesinde paranın iktisadi fonksiyonlarını da esas alan gerçekçi bir yaklaşım sergilenmektedir⁸².

III. ECASH SİSTEMİNDE ÜRETİLEN ELEKTRONİK PARANIN NAKDİ PARA KAVRAMI İLE MUKAYESESİ

Bu şekilde para kavramının anlamını ve özelliklerini belirledikten sonra, inceleme konumuz olan ecash sisteminde üretilen elektronik parayı para kavramı ile birkaç açıdan mukayese edebiliriz.

A. TOPLUM ve HUKUK DÜZENİ TARAFINDAN KABUL EDİLEBİLİRLİK BAKIMINDAN

Paranın esaslı fonksiyonu yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, genel bir mübadele aracı olmasıdır. Oysa ecash sisteminde üretilen elektronik para (ve hatta diğer sistemlerdeki elektronik paralar da), adındaki “para” ibaresine rağmen, iktisadi düzendeki sükelerin büyük bir bölümü tarafından genel bir mübadele aracı olarak kabul edilmemektedir. Bunun yanında elektronik para, devlet ve dolayısıyla hukuk düzeni tarafından bir ödeme aracı olarak da tanın-

Lirası ve Yeni Kuruşta yer alan “yeni” ibarelerini 1.1.2009 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırmıştır (2007/11963 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı m.1, 3).

⁸² Buna karşılık doktrinde bu teorileri böyle birbiriyle bütünleştirerek ortak bir para kavramı belirlemek yerine, bu teorilerden sadece birini benimseyen yazarlar da vardır. Örneğin bu yazarlardan **Heermann**, paranın kabulünde toplumsal düşüncenin önemli bir rol oynadığını, ancak bunun tek başına hukuki bir kategori teşkil etmeyeceğini, paranın ortaya çıkmasının toplum iradesine bırakılmayacağını, aksine paranın hukuki değer birimi olarak hukuki bir eylemle hukuk sistemine dahil edilmesi gerektiğini belirterek, resmi para teorisini benimsemektedir (s. 16).

mamaktadır ve hatta Alman Hukukundaki elektronik para tanımına bakılırsa, tanınmamalıdır. Nitekim bu özelliği ecash sisteminde üretilen elektronik paralar bakımından görmek olanaklıdır. Gerçekten bu sistemde üretilen elektronik paraların fonksiyon alanı banka ile önceden anlaşma yapmış üye işyerleriyle (ve müşterilerle de) sınırlıdır⁸³. Yani diğer bir anlatımla, elektronik paranın sınırlı olarak bile olsa üye işyerlerince kabul edilebilmesi, onların bankalarla yapacakları üyelik sözleşmeleriyle elektronik parayı ödeme aracı olarak kabul etmelerine bağlı olacaktır. Böyle bir sözleşme yapılmadıkça, üye işyerleri, elektronik parayla ödemeyi kabul etmek zorunda değildir. Böyle bir ödemeyi reddetti diye, hiçbir zaman üye işyeri temerrüde düşmüş olmaz.

B. TEDAVÜL YETENEĞİ BAKIMINDAN

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, paranın genel bir mübadele aracı olması, zorunlu olarak onun tedavül edebilmesini de gerektirmektedir. Gerçekten de nakit para sahibi olan kimse, onları tekrar harcayabilir, para birikim aracı olduğundan onu elinde tutabilir ya da bankaya yatırarak kaydı paraya çevirebilir. Şayet para harcanırsa, bu şekilde parayı ele geçiren kişiler de onları tekrar kullanabilirler. Bu tedavül yeteneği sebebiyle para özel bir itimada sahip olmalıdır ve bunu sağlayabilmek için devlet, cezai önlemler de dahil pek çok önlem almaktadır.

Oysa tekniğin şu anda geldiği en önemli aşamalardan biri olan, ecash sisteminde kullanılan elektronik paraların tedavül edebilmesi olanağı yoktur. Bu sistemde elektronik paranın daha önce ödenip ödenmediğinin banka tarafından denetlenmesi, elektronik paranın birden fazla kullanılmasını engellemektedir. Gerçekten de yukarıda ifade ettiğimiz gibi, banka tarafından ödenen tüm elektronik paraların gerçek seri numaraları bir veri bankasına kaydedilmekte, şayet daha önce ödenen paralar tekrar bankaya üye işyerleri tarafından tahsil için sunulursa, banka böyle bir talebi veri bankasında yer alan ödediği paraların tüm seri numaralarını kontrol ederek reddedebilmektedir. Dolayısıyla bu denetlemenin en önemli sonucu, ecash sistemindeki elektronik paraların sadece tek bir kez ödeme için kullanılabilmesidir (Einweg-token System)⁸⁴. O halde bu sistemde nakdi parada olduğu gibi,

⁸³ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 41. Elektronik paranın kanuni kabul zorunluluğu olmadığına ilişkin ayrıca **Neumann**, s. 153-154; **Luckey**, s. 1531; **Keser Berber**, s. 93.

⁸⁴ Bu hususta bk. **Neumann**, s. 29; **Langenbacher/Gößmann/Werner (Neumann)**, § 6, No. 49; **Neumann/Bock (Neumann)**, s. 183, No. 340; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 16; **Pichler**, s. 10; ayrıca **Weber**, s. 57; **Blaurock/Münch**, s. 98.

elektronik paranın tedavül edebilmesi olanağı yoktur⁸⁵. Yani ecash sisteminde elektronik para sadece tek bir kez kullanım için elverişli olup, tedavül yeteneği yoktur⁸⁶ ve bir kere kullanıldıktan sonra, geçersiz olmaktadır⁸⁷. Bunun nedeni, ecash sisteminde çözülemeyen güvenlik problemleridir. Kötüye kullanımlardan mümkün olduğunca kaçınabilmek için, elektronik paraların kullanımını bir kere ödeme ile sınırlandırmıştır⁸⁸.

Bununla birlikte geliştirilecek bir başka sistemde elektronik paralar kullanıcılar arasında güvenli bir şekilde tedavül ettirilebilirse, elektronik paranın, nakdi para gibi bir ödeme aracı olma hususunda önemli bir potansiyele sahip olabileceği söylenebilir⁸⁹.

C. TAHRİFATLARA KARŞI KORUMA BAKIMINDAN

Merkez bankası banknotların ihracı bakımından imtiyaza sahip tek yetkili kurumdur (MBK 4, II/a). Madeni paralar bakımından ise, onları ihraca yetkili kurum, Hazine Müsteşarlığıdır (Madeni Ufaklık ve Hatıra Para Bastırılması Hakkında Kanun 1). Bu çerçevede kuşkusuz bu kurumlar, banknot ve bozuk paraların tahrifatlara karşı korunması için gerekli önlemleri almak zorundadırlar. Gerçi oldukça iyi gerçekleştirilmiş para sahtekarlıklarının kolaylıkla tespit edilebilmesi güçtür. Hatta böyle bir tespitin bazı durumlarda sadece bunları çıkaran kurumlar tarafından ve laboratuvar ortamında yapılabileceği de söylenebilir. Ancak kuşkusuz bazı basit denetlemeler yapılarak, ortalama sahteliklerin belirlenebilmesi olanaklıdır. Özellikle paraların taşıdığı bazı fiziksel güvenlik işaretleri, parayı ödeme aracı olarak kabul edecek kişiler bakımından, sahte parayla gerçek paranın birbirinden ayrılmasına olanak tanımaktadır. Gerçekten de örneğin banknot üzerindeki güvenlik çizgisi bu niteliğe sahiptir. Yine örneğin halen kullanılmakta olan 1 YTL'lik bozuk paralarda mıknatıs özelliğinin olmaması, yani bozuk paranın mıknatıs tarafından çekilmemesi, sahte parayla gerçek paranın birbirinden ayrılmasında

⁸⁵ Bu hususta bk. Neumann/Bock (Neumann), s. 183, No.340; Langenbacher/Göbmann/Werner (Neumann), § 6, No. 49; Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann), § 55a, No. 16; Pichler, s. 10; Kümpel, WM 1998, s. 372; ayrıca Koblischek, s. 41 ve 43.

⁸⁶ Bu hususta bk. Schmitt, s. 19 ve 47; Kräger/Gimmy (Gramlich), s. 126; Weber, s. 85; Spallino, s. 234 ve 236; Oberndörfer, s. 77; Blaurock/Münch, s. 108.

⁸⁷ Son husus için bk. Weber, s. 57.

⁸⁸ Bu son husus için bk. Kümpel, Siegfried: Bank- und Kapitalmarktrecht, 3. Auf, Köln 2004, s. 793, No. 4.1164; Kümpel, WM 1998, s. 372.

⁸⁹ Bu hususta benzer olarak Koblischek, s. 43.

önemli bir ayırma görevi görmektedir. Böylelikle banknotlar ve bozuk paralar bakımından ortalama sahtelikler tespit edilebilir ve halkın paraya güven duyması sağlanmış olur.

Oysa bütün kopyalanan diğer dijital veriler gibi, kopyalanmış elektronik paranın sahtesi de orijinalinden ayrılamaz. Sahteliğe karşı elektronik paranın korunması pahalı kriptolojik şifreleme mekanizmalarının kullanılmasını gerektirir. Bu şifrelemeye ek olarak banka bir de ecash sistemindeki çifte ödemenin engellenmesi amacıyla gerçekleştirdiği denetlemelerde olduğu gibi, başka güvenlik metotları da geliştirebilir. Gerçi bu yöntemlerle, özellikle ecash sistemi bakımından, bankanın kötüye kullanım rizikosunu engellemek için kendisine düşen özen yükümlülüklerini yerine getirdiği kabul edilebilir⁹⁰. Ancak bu yöntemler hiçbir zaman banknotlardaki güvenlik çizgisinde veya bozuk paralardaki miktatsızla çekilmeme özelliğinde olduğu gibi, fiziksel olarak kolaylıkla sahteliği belirleme yöntemlerinin seviyesine ulaşamamaktadır⁹¹.

D. STANDART BAKIMINDAN

Ayrıca nakdi para belirli bir standarda sahiptir. Türk parasının ne olduğu ülkenin hemen her yerinde bilinmektedir. Gerçekten de örneğin belirli bir nominal değere sahip olan banknotlar, seri numaraları⁹² ve üretim yılı haricinde aynı özelliklere sahiptir. Bu standart, banknotların tedavülünü kolaylaştırmakta ve özellikle günlük ilişkilerde zaman kaybına engel olmak amacıyla yüzeysel olarak icra edilen gerçeklik denetimini basitleştirmektedir.

Buna karşılık elektronik para nakdi paraya benzer böyle bir standart, ancak elektronik para üreten tek bir sistem, örneğin incelediğimiz ecash sistemi, genel kabul gören bir ödeme sistemi ve onun ürettiği elektronik paralar genel bir ödeme aracı haline gelirse ya da devlet elektronik para tekeli eline geçirirse söz konusu olabilir⁹³. Bu gerçekleşmedikçe, yani

⁹⁰ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 48.

⁹¹ Bu hususta bk. **Kräger/Gimmy (Gramlich)**, s. 126.

⁹² Banknotlardaki seri numaraları pratikte sadece bizzat Merkez Bankası ve bilhassa rüşvet suçunun takibinde adli makamlar için önemlidir. Ancak banknot ile ödemede bulunacak şahıslar bakımından herhangi bir önemi yoktur (Bu hususta bk. **Gramlich**, Ludwig: "Elektronisches Geld im Recht", DuD 1997, s. 386; **Kräger/Gimmy (Gramlich)**, s. 123).

⁹³ Bu hususta bk. **Schmitt**, s. 49; elektronik para yeknesak bir standart olmadığına ilişkin bk. **Kräger/Gimmy (Gramlich)**, s. 126.

elektronik para üreten başka sistemler oldukça, elektronik paranın nakdi paraya benzer bir standardizasyonundan söz etmek olanağı yoktur.

E. BORCUN İFASI BAKIMINDAN

Nakdi para yoluyla para borçlarının ifası, metal veya banknot şeklindeki paranın alacaklıya devriyle gerçekleşir. Yani nakit ile para borcunun ifası, borçlanılan meblağa uygun paranın mülkiyetinin alacaklıya devri suretiyle olanaklıdır. Böyle bir devrin gerçekleşmesiyle, para borcu ödenmiş olur.

Buna karşılık ecash sisteminde üretilen elektronik paraların üye işyerine devredilmesi, hiçbir şekilde ifa anlamına gelmez. Aksine bu sistemde ifa, ancak yapılan denetlemeler sonucunda üye işyerinin ecash hesabına bankanın gerçekleştireceği alacak kaydıyla söz konusu olabilir⁹⁴. O halde elektronik para, asıl amaç olan hesaba alacak kaydının aracı niteliğine sahiptir⁹⁵. Ancak günün birinde herhangi bir sistem, elektronik paranın tedavül edebilmesine olanak tanırsa, bu durumda elektronik paranın devri, ödemeye sebep olur. Alacaklı bu parayı alınca, derhal parayı çıkaran bankaya karşı şarta bağlı olmayan bir talep elde eder⁹⁶.

F. ANONİM OLMA BAKIMINDAN

Nakdi para ile ödeme anonim bir işlemdir. Yani nakdi parayı kimin, ne zaman ve hangi ödeme için kullandığı bilinemez.

Nakdi paranın bu özelliği bilhassa blindig işlemi vasıtasıyla ecash sisteminde üretilen elektronik para da yer almaktadır. Yani bu iki para türü açısından bu açıdan bir paralellik olduğu söylenebilir⁹⁷.

⁹⁴ Nitekim ecash sisteminde ifa etkisinin ancak ecash hesabına alacak kaydı ile doğacağına ilişkin bk. **Neumann**, s. 165; **Schimansky/Bunte/Lwowski (Neumann)**, § 55a, No. 26; **Kißling**, s. 160 ve ayrıca 161.

⁹⁵ Bu hususta bk. **Kißling**, s. 160.

⁹⁶ Bu hususta benzer olarak bk. **Blaurock/Münch**, s. 109.

⁹⁷ Aynı yönde bk. **Schmitt**, s. 48; **Keser Berber**, s. 94.

SONUÇ

İnternette elektronik ticaretin gelişmesine paralel olarak, ödeme sistemleri de gelişmektedir. Bu çerçevede önemli sistemlerden birisi de ecash sistemidir. Bu sistemde ödeme aracı olarak elektronik para olarak isimlendirilen ve bilgisayarın hard diskine depolanan dijital veriler kullanılmaktadır.

Elektronik para sadece ecash sisteminde değil, başka bazı sistemlerde de ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Bu gelişime hem bazı kurumlar hem de kanun koyucular hareketsiz kalamamış, bazı (yasal) düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede Avrupa Birliği Yönergesinde ve Alman Hukukunda elektronik paraya ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemelere bakıldığında elektronik paranın temel özellikleri şunlardır: Elektronik paralar bir veri taşıyıcısında depolanabilmeli, karşılıkları önceden ödenmeli ve bunları çıkaran kurumdan başka işletmelerde ödeme aracı olarak kullanılabilirdir.

Ecash sistemindeki elektronik para ismindeki “para” ibaresine ve bazı yönleriyle nakdi paraya benzemesine rağmen, para olarak kabul edilemez. Çünkü para, hukuk düzeninin ödeme aracı olarak tanıdığı, maddi görünüş şekli önemli olmayan, genel bir mübadele aracı olan, hesap birimidir. Bu özellikler dikkate alındığında, ecash sisteminde üretilen elektronik paraların (ve diğer elektronik paraların da), toplumca genel bir kabul edilebilirliği olmadığı ve kanuni bir ödeme aracı seviyesine ulaşmadığı ve dolayısıyla para kavramından farklı olduğu anlaşılmaktadır. Şayet günün birinde elektronik para bu özellikleri elde eder ve tedavül yeteneği de kazanırsa, o zaman nakdi paraya çok benzeyen bir ödeme aracı ortaya çıkabilir.

Y a r a r l a n ı l a n K a y n a k l a r

- Albaş,** Hakan: Paranın Değer Kaybından Doğan Zararın Tazmin Edilebilirliği (BK m. 105), Ankara 2004.
- Alternativkommentar:** Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 2, Allgemeines Schuldrecht (§§ 241-432), Luchterhand 1980 (Anlış: AK- İlgili Bölümün Yazarı).
- Ayrancı,** Hasan: Türk Borçlar Hukukunda Munzam Zarar (BK m. 105), Ankara 2006.
- Blaurock,** Uwe/**Münch,** Fred: “Elektronisches Geld und Stored Value Cards”, K&R 2000, s. 97-109.
- Boos,** Karl Heiz/**Fischer,** Reinfried/**Schulte-Madler,** Hermann: Kreditwesengesetz, Kommentar zu KWG und Ausführungsvorschriften, 2. Auf, München 2004 (Anlış: **Boos/Fischer/Schulte-Madler** (İlgili Bölümün Yazarı)).
- Gramlich,** Ludwig: “Elektronisches Geld im Recht”, DuD 1997, s. 383-389.
- Hahn,** Hugo J.: Währungsrecht, München 1990.
- Heermann,** Peter W.: Geld und Geldgeschäfte, Tübingen 2003.
- Herreiner,** Dorothea K: “Die volkswirtschaftliche Bedeutung elektronischen Geldes”, DuD 1997, s. 390-395.
- Hladjk,** Jörg: “E-Geld auf dem Vormarsch? Rechtliche Rahmenbedingungen elektronischen Geldes”, MMR 2001, s. 731-736.
- Keser Berber,** Leyla: İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza, Ankara 2002.
- Kißling,** Jochen: Zahlung mit elektronischen Werteinheiten, Diss. Münster 2003.
- Koblischek,** Alexander: Die elektronische Geldbörse, Diss. Frankfurt 2000.
- Kokemoor,** Axel: “Aufsichtrechtliche Rahmenbedingungen für die Vertragsgestaltung bei der Ausgabe und Verwaltung von elektronischem Geld”, BKR 2003, s. 859-866.
- Kröger,** Detlev/**Gimmy,** Marc A.: Handbuch zum Internetrecht, Berlin-Heidelberg 2000 (Anlış: **Kröger/Gimmy** (İlgili Bölümün yazarı)).

- Kümpel**, Siegfried: “Rechtliche Aspekte des elektronischen Netzgeldes (Cybergeld)”, WM 1998, s. 365-375.
- Kümpel**, Siegfried: Bank- und Kapitalmarktrecht, 3. Auf, Köln 2004 (Anlış: **Kümpel**, Bankrecht)
- Langenbacher**, Katja/**Gößmann**, Wolfgang/**Werner**, Stefan: Zahlungsverkehr, Handbuch zum Recht der Überweisung, Laschrift, Kreditkarte und der elektronischen Zahlungsformen, München 2004 (Anlış: **Langenbacher/Gößmann/Werner** (İlgili Bölümün Yazarı)).
- Luckey**, Jan: “Ein europarechtlicher Rahmen für das elektronische Geld”, WM 2002, s. 1529-1536.
- Münch**, Christof: Das Giralgeld in der Rechtsordnung der Bundesrepublik Deutschland, Diss, Baden Baden 1990.
- Neumann**, Dania/**Bock**, Christian: Zahlungsverkehr im Internet, Rechtliche Grundzüge klassischer und innovativer Zahlungsverfahren, München 2004 (Anlış: **Neumann/Bock** (İlgili Bölümün Yazarı)).
- Neumann**, Dania: Die Rechtsnatur des Netzgeldes, Diss. München 2000.
- Oberndörfer**, Julian: Netz- Geld, Funktionen des Netzgeldes insbesondere aus zivilrechtlicher Sicht, Diss, Frankfurt am Main, Berlin, Bern 2002.
- Paya**, M. Merih: Para Teorisi ve Para Politikası, İstanbul 1998.
- Pichler**, Rufus: Rechtsnatur, Rechtsbeziehungen und zivilrechtliche Haftung beim elektronischen Zahlungsverkehr im Internet, Münster 1998.
- Schimansky**, Herbert/**Bunte**, Hermann-Josef/**Lwowski**, Hans-Jürgen: Bankrechts-Handbuch, B. I, 3. Auf, München 2007 (Anlış: **Schimansky/Bunte/Lwowski** (İlgili Bölümün Yazarı)).
- Schmitt**, Christoph: Elektronisches Geld im Internet, -Probleme des Bankaufsichts-, Zentralbank- und Geldwäscherechts-, Diss, Aachen 1999.
- Schuster**, Rolf/**Färber**, Johannes/**Eberl**, Markus: Digital Cash, Zahlungssysteme im Internet, Berlin-Heidelberg 1997.
- Sınar**, Hasan: İnternet ve Ceza Hukuku, İstanbul 2000.
- Spallino**, Dennis: “Rechtsfragen des Netzgeldes”, WM 2001, s. 231-241.
- von Stebut**, Dietrich: “Geld als Zahlungsmittel und Rechtsbegriff”, JURA 1982, s. 561-572.

Tekinay, Selahattin/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altıp, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993.

Thywissen, Johann Heinrich: "Sind Bankguthaben Geld im Rechtssinne", BB 1971, s. 1347-1350.

Urgancı, Hikmet: Para ve Banka, Adana 1982.

Vereecken, Marc/Widmaier, Elisabeth: "Gesetzliche Rahmenbedingungen für neue Zahlungsformen in der EU", EuZW 2001, s. 397-403.

Weber, Rolf H.: Elektronisches Geld, Zürich 1999.

Werner, Stefan: Geldverkehr im Internet- ein Praxisleitfaden, Heidelberg 2002 (Anılış: **Werner**, Geldverkehr im Internet).

Werner, Stefan: "Rechtsprobleme im elektronischen Zahlungsverkehr", BB 1999, Beilage zu Heft 10, s. 21-28.

Zarakolu, Avni: Para ve Kredi Bilgisi, Ankara 1999.

Kısaltmalar Cetveli

Abl	: Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften
AK	: Alternativkommentare
Auf	: Auflage (baskı)
b	: Bent
B	: Band
BB	: Betriebs-Berater
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
bk.	: Bakınız
BK	: Borçlar Kanunu
BKR	: Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht
Diss.	: Dissertation (Doktora Tezi)
dn	: Dipnotu
DuD	: Datenschutz und Datensicherheit
EuZW	: Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
HGB	: Handelsgesetzbuch (Alman Ticaret Kanunu)
K&R	: Kommunikation & Recht
KWG	: Kreditwesengesetz (Alman Kredi İşleri Kanunu)
m	: madde
MBK	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu
MMR	: Multimedia und Recht
No/Nr	: Numara
RG	: Resmi Gazete
S	: Sayı
s	: sayfa
vd	: ve devamı
WM	: Wertpapiere Mitteilungen (Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht)